

2019 | 1 VPWinfo.nl

Kwartaalblad van de Beroepsgroep VPW, onderdeel van **CNV Kerk & Ideëel**

Postadres: Postbus 2510, 3500 GM Utrecht | Bezoekadres: Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht

T 06 48 15 12 89 | E j.franken@cnv.nl | I www.vpwinfo.nl

A black and white photograph showing the silhouette of a person's head and shoulders in profile, looking upwards towards a bright, cloudy sky. The person's hair is slightly messy, and their expression is contemplative. The background is a soft-focus view of a sky with scattered clouds.

Leven in een
gebroken wereld

COLOFON

VPWinfo.nl is het kwartaalblad van de Beroepsgroep VPW, onderdeel van CNV Kerk en Ideëel • ISSN 1574-9916 • Nr. 1, april 2019.

- Redactie VPWinfo.nl Jan Franken (hoofdredacteur), Mirjam Dirx, Jan Houben, Geert Rozema, Jeroen van Lente
- Redactiesecretaris Mirjam Dirx • 't Vaartje 112, 5165 ND Waspik
T 0416 - 312385 / 06-444 60 207 • mirjamdirx@kpnplanet.nl
- Grafisch ontwerp Jeroen van Lente Grafisch ontwerper • Tielekshoeven 32, 5242 KB Rosmalen • T 06 28 15 20 30 • E jeroenvanlente@msn.com
- Druk Drukkerij DekkersvanGerwen, Den Bosch

Foto's van de auteurs zijn door henzelf aangeleverd. Foto's: Istock [omslag, p 7, 10], Madeleine Timmermann [p 5], hanneswave [p 17], Museum voor religieuze kunst Uden [p 3, 22, 23], Jeroen van Lente [p 21]. Illustraties: Jeroen van Lente [p 3, 13, 14, 15].

Ledenbijdrage 2019 – sector Zorg & Welzijn, Kerk en Ideëel

	Bruto	Netto *
Brutosalaris:		
Helft minimumloon of minder	€ 9,35 p/mnd	€ 5,79 p/mnd
Minimumloon of minder en jongeren t/m 23 jaar	€ 12,95 p/mnd	€ 8,02 p/mnd
Meer dan minimumloon	€ 17,50 p/mnd	€ 10,83 p/mnd
Volttijd studenten MBO of HBO	Gratis	Niet van toepassing
(de eerste maand wordt € 0,50 administratiekosten in rekening gebracht.)		
Studenten overgangstarief (gedurende een jaar na het einde van het gratis lidmaatschap)	€ 5,00	€ 3,10
(Vroeg)gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden (WW/WAO)	€ 9,35 p/mnd	Niet van toepassing

Voor betalingen anders dan per automatische incasso geldt een toeslag van € 1,- per betaling.

* Let op: De nettobedragen zijn gebaseerd op een contributieruggave van ruim 38%. Als werkend lid kun je een groot deel van je contributie terugverdienen. Het voordeel kan oplopen tot zo'n € 90 per jaar. In het najaar ontvang je hierover automatisch bericht.

Organisatie CNV Kerk en Ideëel

- **Bestuurder** • Jan Franken, Postadres: Postbus 2510, 3500 GM Utrecht
Bezoekadres: Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht
M 06-48151289 • E j.franken@cnuv.nl • W www.cnuvzorgwelzijn.nl
- **Bestuur Beroepsgroep VPW** • H. Berbé, J. Deckers, M. van Tricht, L. Geurts, W. Hacking, T. Halin, G.M.H. Kamsma-Kunst, H.J.M. Kint-van Os, G. Prevoo.
- **Landelijke Commissie Rechtspositie (LKR)** • M. Bruijns, G. Damen, G. Dieteren, J. Franken, T. Halin (voorzitter), H. van Schalkwijk, W. Vroom, N. van Waterschoot (FNV).
- **Website** www.vpwinfo.nl • P. Gabriël, webmaster.

Onderdelen van de beroepsgroep VPW in de bisdommen

- **VPW Den Bosch** vacature
- **VPW Breda** • Secretariaat: F.M. Vermeulen, Florahove 24, 4702 EZ
Roosendaal, 0165 - 53 45 06, breda@vpwinfo.nl
- **VPW Groningen-Leeuwarden** • Secretariaat: N. Bouma, Trambaan 15, 9251 LZ
Burgum, 0511 705 336, groningen-leeuwarden@vpwinfo.nl
- **VPW Haarlem-Amsterdam** • Secretariaat: H.J.M. Kint-van Os, Triade 45, 1901
GW Castricum, 06-24 60 38 29, kikikint@xs4all.nl
- **VPW Limburg** • Secretariaat: P. Linders, Stichting Groenewold, Roermond,
077 - 354 66 89, limburg@vpwinfo.nl
- **VPW Rotterdam** • Secretariaat: H.J.T. Dam, Alblashof 54; 2951 XR
Alblasserdam, 06-12 37 40 02, rotterdam@vpwinfo.nl
- **VPW Utrecht** • Secretariaat: Chr. Kantoci-Janssen, Bussloselaan 17-A, 7383 AG
Bussloo-Voorst, 0571-261914, utrecht@vpwinfo.nl

Verzoek aan onze leden!

Als er iets verandert in uw gegevens wilt u dan zo vriendelijk zijn dit door te geven aan ons secretariaat: bel met CNVinfo telefoon 030-7511003. Denk daarbij aan • Adresgegevens • Verandering van werkring of werksort • Arbeidsduurverandering (bijvoorbeeld van full-time naar half-time) • Het overgaan van studentlid naar werkend lid • Het met emeritaat gaan • Verandering van werkgever

Samen de schouders eronder

U hebt nu de eerste VPWinfo.nl in handen die verschijnt nadat onze beroepsvereniging gefuseerd is met de sector Kerk en Ideëel van CNV Connectief. In het afgelopen jaar hebben we – sterk ondersteund door het algemeen bestuur en de algemene ledenvergaderingen – gewerkt aan de totstandkoming van die fusie. Allerlei overgangsregelingen hebben we afgesproken zodat we geleidelijk kunnen groeien naar nieuwe contributiebedragen. Maar vooral konden we waarborgen dat de activiteiten in de VPW-onderdelen (voorheen afdelingen) gewoon kunnen doorgaan. Ook de besturen van elk onderdeel blijven hun functie behouden, zodat zij zelf zoals gebruikelijk in gesprek kunnen blijven met het eigen bisdom.

Natuurlijk vraagt het in elkaar voegen van de organisaties nog het nodige overleg maar als bestuur hebben we er veel vertrouwen in dat we tot goede en werkbare afspraken zullen komen. Een groot voordeel is dat Jan Franken die beleidsmedewerker was bij de VPW nu als CNV-bestuurder de contacten met de beroepsgroep door kan zetten. Dat geldt zowel voor de individuele als collectieve belangenbehartiging als voor de contacten met het bestuur. Daarnaast heeft Jan binnen Kerk en Ideëel nog andere taken gekregen omdat hij hetzelfde aantal uren in dienst is gebleven. Het in elkaar voegen van de ledenadministratie met die van het CNV is niet zonder problemen gegaan omdat tegelijkertijd het CNV een nieuw programma kreeg voor die administratie. En ook loopt de declaratie voor kaderleden nog niet zoals zou moeten. Excuses daarvoor. Er wordt aan verbetering gewerkt, maar in een grotere organisatie zijn de lijntjes natuurlijk niet zo kort als in het verleden in de VPW.

Samen de schouders eronder, op weg naar een goede toekomst voor de beroepsgroep VPW – dat mag het motto zijn voor het jaar 2019. Ik wens allen die vanuit de onderdelen en het bestuur daarbij betrokken zijn wijsheid en Gods zegen toe.

Jos Deckers, secretaris beroepsgroep VPW

INHOUD

Kunnen we geen nummer maken dat past in de tijd van het jaar? Iets met de veertig-dagentijd? Of een nummer over Pasen? Dat waren de startvragen waar deze VPWinfo uit voortgekomen is. Met *Leven in een gebroken wereld* wordt precies het spanningsveld onder woorden gebracht tussen 'lijden' en 'verrijzenis'. Hoe kom je beide op het spoor in je werk? En hoe hanteer je de spanning? Vier auteurs laten zien hoe zij in hun werk bij de gebrokenheid van mensen aanwezig zijn, steun bieden en op perspectief hopen. Madeleine Timmermann begeleidt als geestelijk verzorger mensen in hun laatste levensfase in een hospice. William Yang ondersteunt kankerpatiënten in hun genezingsproces, dat juist ook spirituele kanten heeft. Voor Christine de Vries is schrijven een manier om je met gebrokenheid te verstaan. Anke Bisschops doet verslag van het moeilijke proces tussen (vertegenwoordigers van) daders en slachtoffers van seksueel misbruik binnen de RK Kerk. In zijn reflectie op deze praktijkartikelen kraakt Erik Borman nog een kritische noot: Hellen we toch niet te snel over naar het perspectief? Wat als er nu geen uitzicht is?

vrijdag 20 september in Utrecht

Landelijke bijeenkomst Beroepsgroep VPW

In mei/juni komt er een extra dik nummer van VPWinfo.nl uit geheel gewijd aan de jonge generatie pastorale beroepskrachten. Op de landelijke bijeenkomst willen we naar aanleiding van dit nummer het inhoudelijke gesprek met elkaar voeren.

DE PRAKTIJK

- 4 **Leven toevoegen aan de dagen**
Madeleine Timmermann
- 6 **Heling of hertraumatisering?**
Dr. Anke Bisschops
- 9 **Ont-worden om te worden wie je bent**
William Yang
- 12 **De helende kracht van schrijven**
Christine de Vries

DE REFLECTIE

- 16 **Gedeelde gebrokenheid**
Erik Borman

LANDELIJKE BIJENKOMST

- 19 **Aankondiging landelijke bijeenkomst Beroepsgroep VPW**
Op vrijdag 20 september houden we onze jaarlijkse bijeenkomst voor alle leden (voorheen de ALV).
Jan Franken

DE RUBRIEKEN

- 14 **Gelezen**
Een gebroken wereld heel maken – Verantwoordelijk leven in tijden van crisis
Lidwien Meijer

- 20 **Nieuws uit de VPW-en**
Jan Franken

- 22 **Op stap naar... Museum voor Religieuze Kunst in Uden**
Jan Houben
- 24 **Column #Doeslief!**
Rob Lijesen

Leven toevoegen aan de dagen

Ruim zeven jaar werkt Madeleine Timmermann als geestelijk verzorger in een hospice. “Is dat niet zwaar?” wordt haar nogal eens gevraagd. De dood is inderdaad onlosmakelijk verbonden met het werken in een hospice. Maar daarmee is niet alles gezegd.

Al in de vroege middeleeuwen waren er hospices, rustplaatsen waar vermoeide pelgrims op adem konden komen. Eigenlijk is deze functie nog altijd intact, hoewel vandaag de dag een hospice een huiselijke omgeving is waar mensen in hun laatste levensfase verzorgd en begeleid worden. Deze palliatieve zorg zet in op het verlichten van lijden en verzachten van klachten. Wat is in deze fase van het leven van waarde? Bij de begeleiding worden ook de naasten betrokken. De breed gedragen definitie van palliatieve zorg brengt een praktijk met zich mee waarin verder gekeken wordt dan alleen het lichaam; er is ook aandacht voor het psychosociale en het spirituele domein van menszijn. Spiritualiteit in deze context gaat over zingeving en levensvragen, geïd in het persoonlijke levensverhaal en betekenissen die gezocht worden in het hier en nu én het overstijgende, bijvoorbeeld natuur, muziek, kunst en/of religie.

Eigen rol Als geestelijk verzorger maak ik deel uit van een multidisciplinair team van onder andere artsen, verpleegkundigen en vrijwilligers. Grofweg heb ik twee soorten taken. Ten eerste de geestelijke begeleiding van patiënten en hun naasten. Daarnaast zorg voor de zorgenden. Ik geef scholingen en vormingsbijeenkomsten. Dat is noodzakelijk, omdat er vaak niets ‘op te lossen valt’. Onmacht, verdriet, verbijstering: het leed raakt ons vaak ook. Daarom zorg ik dat we met regelmaat een pas op de plaats maken, bijvoorbeeld door structureel intervisiebijeenkomsten te houden. Tevens maken gebruik van we rituelen die ook heilzaam voor

onzelf zijn: het waardig afscheid nemen na het overlijden door middel van een uitgeleide ritueel en vier keer per jaar samenkomen met nabestaanden om te herdenken. Omdat we ons telkens opnieuw willen realiseren hoe bijzonder ieder mens is en hoe kwetsbaar we allen zijn.

Pijn en kracht Het werk en het leven in het hospice raakt de kern van menszijn. Er vinden kostbare ontmoetingen plaats. Vanuit mijn vak loop ik een stukje mee op anderen levensweg. Al doende blijkt hoe ik de ander kan bijstaan. De ene keer help ik zoeken naar waar de pijn zit en door dat aan het licht te brengen, kan het dragerlijker worden. Dan weer gaat het over iets, bijvoorbeeld het werk, waar iemand trots op terugkijkt. De kunst is aan te sluiten bij de ander. Niet oplossen, maar uithouden. Luisteren naar fragmenten van het levensverhaal. Vragend zoeken. Woorden geven waardoor een betekenislaag oplicht. Vaak kom ik met lege handen en delen we de stilte of kijken met verwondering naar buiten, naar een roodborstje vlakbij. Altijd zigzag ik op een dubbel spoor: ruimte bieden voor verdriet en pijn én zoeken naar kracht of levensbronnen. Ik maak

Madeleine Timmermann
geestelijk verzorger in hospice
Roosdonck, Groenhuysen,
Roosendaal

DE PRAKTIJK

verbindingen via muziek of gebed. Ik bemiddel als iemand het sacrament van de ziekenzalving wil. Vanzelfsprekend is er alle ruimte voor continuïteit in begeleiding vanuit eigen parochie of gemeenschap. Alhoewel verreweg de meerderheid van de patiënten zegt niets (meer) met de kerk te hebben, is er in West-Brabant nog wel een

rol weggelegd voor Maria. In menig appartement staat een beeldje met een kaarsje of rozenkrans. Voor mij past dat in het archetypen van de Moeder. Geloof en hoop dat je wordt behoed nu en in het uur van de dood. Dat past in een hospice.

Toekomstspijt Een doodzieke mevrouw, bijna zestig, is net opgenomen. In het kennismakingsgesprek vertelt ze dat ze nog graag wil leven, maar haar lichaam kan niet meer. Het zit vol met kanker. Ze hoopt op nog een paar weken, dan is haar dochter uitgerekend. Als ze dat nog mee mag maken. En dat is haar gegeven. Door de nawerking van de palliatieve bestraling voelt ze zich iedere dag een beetje beter. Intens gelukkig houdt ze op een mooie zomerdag haar eerste kleinkindje in haar armen. Ze ervaart het als een cadeau: “Ik geloof niet, maar dit is toch een wonder waar ik immens dankbaar voor ben.” Ze moet lachen als ik zeg dat ze volgens mij wel gelooft, namelijk in het Leven. Zo praten we verder over het mysterie van geboorte én dood. Later komen stille tranen: pijn omdat ze niet zal weten hoe dit baby’tje op zal groeien. Ze had zo graag haar nog voorgelezen.

Toekomstspijt, staat naast angst voor de ongewisheid van het ziekteverloop en verdere aftakeling en afhankelijkheid, hoog genoteerd in de laatste levensfase. Het lijden door het besef dat het leven doorgaat zonder jou betekent voor ieder wat anders. Soms met een berustende verzuchting dat het leven goed is geweest. Soms met weemoed, soms met verbijstering: “Waarom ik nu al?” zegt de dame van 91 jaar, terwijl de vrouw van 38 in de kamer naast haar de vraag om-draait: “Waarom ik niet?” Soms overheerst protest: “Hoe kan ik mijn kinderen achterlaten, ze zijn nog niet volwassen en hun vader is vorig jaar overleden?”

Een dubbel spoor:

ruimte bieden voor verdriet en pijn
én zoeken naar kracht of levensbronnen

Er zijn vaak geen woorden. Soms kan een ritueel passend en krachtig zijn. Een hospice is een broedplaats voor nieuwe rituelen. Verbindend en overstijgend. Samen met de eerder genoemde mevrouw die oma werd, konden we haar diepe verlangens om haar kleindochter voor te lezen vorm geven. We kochten een prentenboekje en terwijl de camera liep, las ze het verhaal van het haasje *Raad eens hoeveel ik van je hou* voor. De usb-stick met voorleesopname, foto’s en het boekje werden mooi ingepakt en na haar overlijden namens haar aan haar drie maanden oude kleindochter overhandigd, voor later.

Samengevat, het werk van de geestelijk verzorger in het hospice is ingebed in de zorg. In de intieme fase van sterven en dood loop ik een stukje mee met de ander die vaak mijn leermeester is. Een voorrecht.

Heling of hertraumatisering?

De afgelopen jaren hield Anke Bisschops zich bezig met het seksueel kindermisbruik in de katholieke kerk. Ze was als psycholoog verbonden aan de Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg en op verzoek van Wim Deetman begeleidde zij religieuze oversten bij hun contacten met slachtoffers.

In 1993 was ik gepromoveerd op een onderzoek naar de celibaatsbeleving van priesters, precies rond die tijd dat we ons begonnen te realiseren dat bepaalde soorten relaties met een grote machtsongelijkheid feitelijk seksueel misbruik constitueerden: leerkrachten met leerlingen, therapeuten met cliënten en pastores met pastoranten. Ik werd gevraagd in de SMPR (Stichting tegen Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties) en was vanaf het begin betrokken bij de kerkelijke stichting Hulp & Recht en in opdracht van die laatste instantie juist bezig met een serie colleges 'Preventie Seksueel Misbruik' aan diverse theologische opleidingen in Nederland, toen de stroom van meldingen in 2010 losbarstte.

Dr. Anke Bisschops heeft een eigen praktijk als supervisor, coach en trainer, waarin zij zowel individueel als groepsgewijs mensen begeleidt, vooral pastores, geestelijk verzorgers en religieuzen.

DE PRAKTIJK

Naar buiten Eindelijk kregen slachtoffers een groot podium in de media, werd het seksueel kindermisbruik bespreekbaar en ontstond de mogelijkheid voor slachtoffers om met hun verhaal naar buiten te komen. In de samenleving drong het besef door hoe desastreus fysiek, seksueel en emotioneel misbruik en mishandeling voor een kind is. Het meest schokkend en verontroostend is de mate waarin de levens van deze kinderen geruïneerd zijn, hoe zij er levenslange psychische, relationele en soms ook fysieke problemen aan overhielden, met regelmaat zelfs leidend tot de ultieme ontsnapping aan de pijn: zelfmoord(pogingen) en gedachten daarover.

Dat het misbruik gebeurde door mensen van de kerk vergrootte de impact. Immers de dader representeerde als priester of religieus in zeker zin God. Niet alleen staat er daardoor meer op het spel en loopt het vertrouwen in de medemens meer schade op dan bij misbruik in een niet-kerkelijke context, bovendien worden de slachtoffers daardoor in zekere zin ook spiritueel beroofd. Religie, God en spiritualiteit raken door het misbruik voor het slachtoffer besmet.

Klachtenprocedure Na het onderzoek en de aanbevelingen van de *Commissie Deetman* dienden vele slachtoffers een klacht in. De kerkelijke vertegenwoordigers maakten in deze vernieuwde klachtenprocedure en in hun contacten met de slachtoffers een heel proces door. Vooral in de eerste jaren waren ontkenning, onbegrip en eigenbelang soms nog de eerste reflex. Ook de procedure zelf veranderde in de loop der jaren, zeker nadat een onafhankelijk onderzoek vele mankementen vaststelde. Kern van het probleem was dat de klachtenprocedure sterk juridisch gekleurd was en in feite een pro-

cedure op tegenspraak was. Het cruciale punt van erkenning, meeleven en oprechte excuses – naast natuurlijk de financiële genoegdoening – kwam te weinig aan de orde. Dat maakte dat er soms sprake was van een her-traumatisering bij de slachtoffers.

De *Commissie Deetman* constateerde al vrij snel dat het gesprek tussen slachtoffers en kerkelijke overheden slecht op gang kwam en dat slachtoffers bij verschillende congregaties en ordes steeds tegen een muur op liepen en verzocht mij, als iemand die goed ingevoerd is in zowel de katholieke wereld als de thematiek van seksueel misbruik, om religieuze oversten te begeleiden in hun contacten met slachtoffers. Tegelijk was er een andere belangrijke ontwikkeling gaande: de groei van lotgenotengroepen en het ontstaan van een alternatieve klachtenprocedure: herstelbemiddeling.

Lotgenoten De lotgenotengroepen hadden een duidelijke therapeutische werking. Nadat slachtoffers jaren, decennia zelfs, in een psychisch isolement verkeerden, hielpen de groepen hen uit dit isolement te komen. Slachtoffers hadden vaak veel drempels te overwinnen, vooraleer ze

met hun verhaal naar buiten durfden te komen. Vaak hadden zij slechte ervaringen met reacties van mensen, wanneer zij iets van hun ervaringen vertelden. Die varieerden immers van ongeloof (“Dat bestaat

niet”), tot bagatelliseren (“Ben je daar nu nog niet overheen!”) en dooddoeners (“Daar moet je gewoon niet te veel aan denken” of “Je hebt het nu toch goed?”). Empathie en begrip van medeslachtoffers helpt mensen eerder over de drempel en dat is van onschatbare

waarde. Via het verhaal en de emoties van de ander kan iemand ineens toegang krijgen tot iets wat al die jaren diep weggestopt was. Dat is heilzaam, want die weggestopte emoties werken als ballast, creëren destructieve gedragspatronen, verstoren relaties enzovoort. Vaak is de enige of beste manier om van de pijn af te komen er doorheen te gaan. Ook de deelname van partners aan lotgenotenbijeenkomsten doet de slachtoffers vaak goed.

Dat het misbruik gebeurde door mensen van de kerk vergrootte de impact

Herstelbemiddeling Religieuze oversten gingen lotgenotenbijeenkomsten faciliteren en deskundige mediators ontwikkelden samen met vertegenwoordigers van de verschillende lotgenotengroepen een procedure van herstelbemiddeling. In deze procedure kreeg zowel de sociaal-emotionele component van erkenning, empathie en excuses een plek, als ook de financiële genoegdoening, waarbij deze laatste een symbolische, maar tegelijkertijd tastbare uitdrukking vormde van diezelfde erkenning.

De dynamiek van deze groepen is enorm gebleken. Ze hebben een tweeledige functie: ze vormen zowel een therapeutisch middel als een organisatorisch kader. Slachtoffers organiseerden zelf lotgenotenbijeenkomsten. Daarnaast vonden er ook bijeenkomsten plaats bij de start van het herstel-bemiddelingstraject en aan het eind. Ook deze bijeenkomsten betekenden veel voor het verwerkingsproces. Maar minstens zo belangrijk was de oprechte erkenning en het medeleven van de kerkelijke vertegenwoordigers.

> pagina 8

Helen van gebrokenheid Zo was er een congregatie die aanvankelijk niet in gesprek wilde met de slachtoffers. Er heerste veel wantrouwen en er waren veel gesprekken nodig. Uiteindelijk vond er een grote bijeenkomst plaats van slachtoffers, vertegenwoordigers van de congregatie en de mediators als aftrap om met de *Drieluik-Herstelbemiddelingprocedure* te beginnen. Wat er vervolgens gebeurde, sprak boekdelen. Aan het begin gaven de lotgenoten een verklaring uit, waarin ze niet alleen het misbruik, maar ook het goede werk benoemden, dat de congregatie in het verleden deed. Dit gaf al aan hoezeer de verhoudingen inmiddels verbeterd waren.

Minstens zo belangrijk:

oprechte erkenning en medeleven van de kerkelijke vertegenwoordigers

Daarna hield de overste een toespraak, waarin hij onverbloemd alle fouten en falen van de eigen congregatie, de misdaden en hun impact op de slachtoffertjes, zijn spijt, ontzetting en schaamte benoemde. En toen gebeurde het. In de woorden van de overste zelf: “Hetgeen ik zei heeft hen allen diep geraakt. De meesten hebben gehuild. Ik heb dit nooit meegemaakt: 15 à 20 volwassenen die huilden, omdat erkenning werd gegeven en excuses werden aangeboden”. Hiermee ging het mediation traject van start. “Nadien is iedereen komen bedanken en begon men niet met zijn eigen verhaal, maar over wat mij persoonlijk overkomt in deze zaak.” Deze empathie met de (vertegenwoordiger van de) dader laat duidelijk zien dat er heling van de gebrokenheid heeft plaatsgevonden.

Gedragscode Pastoraat

Per 13 april 2018 is de *Gedragscode Pastoraat* van kracht geworden. Als uitvloeisel daarvan heeft de Meldpunt-functionaris van het R.K. Meldpunt Grens-overschrijdend Gedrag een tool (PowerPoint presentatie) ontwikkeld om de *Gedragscode Pastoraat* en de thematiek van (preventie van) grensoverschrijdend gedrag breed bespreekbaar te maken.

Volgens het concept van ‘train de trainer’ zal dit binnenkort tijdens een instructiebijeenkomst aan een aantal vertegenwoordigers van de bisdomstaven en de KNR worden voorgelegd, zodat zij zelf de tool kunnen gaan gebruiken.

Wanneer pastorale teams zich verder in deze thematiek willen verdiepen kunnen zij zich wenden tot hun bisdom.

Ont-worden om te worden wie je bent

Bij Meister Eckhart vond William Yang de term waarmee hij zijn werk in het Taborhuis met kankerpatiënten kon duiden: ont-worden, het loslaten van ieder idee dat men over God heeft. Volgens Eckhart is het prijsgeven van alle kwaliteiten en positieve eigenschappen die God worden toegedicht de ultieme spirituele uitdaging om in contact te komen met de realiteit van wat hij de 'godheid' noemde die voorbij ieder godsbeeld is.

Mensen die geconfronteerd worden met een levensbedreigende ziekte zoals bijvoorbeeld kanker moeten vaak ook elk idee en ieder beeld dat zij over het leven hebben loslaten. Alles wat in het leven goed, zinvol en de moeite waard was moet worden prijsgegeven. Dit is voor hen geen religieuze oefening die betrekking heeft op een God of een godheid, maar een worsteling met de realiteit van het leven zelf. Wat blijft er van het leven over als alles wat het leven zinvol en levenswaard maakt weggefallen lijkt? Wat blijft er van jezelf over als bij de diagnose van een levensbedreigende ziekte de grond onder je voeten weg is gezakt en alle doelen en levensprojecten die je nastreefde onhoudbaar en illusoir

William Yang

is oprichter van het voormalige Taborhuis en schreef zijn dissertatie *'Begrensd en ont-grensd', paradoxen in de veranderende beleving van het lichaam bij kanker en een geleefde spiritualiteit*, (Nijmegen: Valkhofpers, 2018).

DE PRAKTIJK

blijken? Ook voor deze mensen is het een ultieme spirituele uitdaging om het contact aan te gaan met de realiteit van het leven zelf in al zijn kwetsbaarheid, vergankelijkheid en eindigheid.

Ont-worden Bij het horen van een dergelijke diagnose voelen velen zich bedrogen door het leven en raken boos, verbitterd en wanhopig. Sommigen weten dat statistisch gezien één op de drie mensen kanker krijgt, maar zijn toch tot op het bot geschokt dat het nu hen overkomt. Anderen klampen zich vast aan een laatste strohalp en eisen een second opinion, een experimentele behandeling of zoeken een alternatief traject. Weer anderen beseffen dat zij zich nergens aan vast kunnen klampen en vallen 'op de bodem van het niets'. Plotseling bevinden zij zich in de 'donkere nacht van de ziel' waar Johannes van het Kruis over schrijft. Zo zegt een man toen hij hoorde dat hij longkanker had: "Het maakte niks meer uit... De boodschap was te groot. Ik wist dat ik doodging. Longkanker! Dood vogeltje! Het was te veel, het is niet te bevatten. Het is een... doodvonnis, onherroepelijk. Ik was total loss, flabbergasted. Helemaal geen emoties! Het was helemaal uitgeschaald."

Voor artsen en andere hulpverleners is het de ultieme spirituele uitdaging om op deze 'bodem van dit niets' met een patiënt te verkeren. Dat wil zeggen met hem in contact te blijven en in deze situatie voor hem/haar als medemens een naaste te zijn. In het duister van alle uitzichtloosheid is het voor een hulpverlener de grootste uitdaging in alle rust en met een open hart aanwezig te blijven. Met tederheid en onverschrokkenheid. Voor een hulpverlener is het een 'ont-worden' als hulpverlener omdat hij geen hulp kan verlenen, machteloos is, met lege handen staat en maar moet wachten hoe

> pagina 10

het verder gaat. Ont-worden als hulpverlener is deelgenoot worden aan dezelfde ‘condition humaine’, waarin het bestaan onvoorspelbaar, kwetsbaar en sterfelijk is.

Ont-worden om te worden... Verder gaan gaat gepaard met vallen en opstaan. Het is heen en weer geslingerd worden tussen hoop en wanhoop, angst en vertrouwen, verzet en overgave. Verder gaan is altijd een rouwproces, waarin ruimte moet zijn voor heftige en vaak heel tegenstrijdige emoties. Het lichaam speelt daarbij altijd een belangrijke rol. Het is een onmisbaar medium als kanaal en uitweg om de emoties te ontladen, af te voeren of vorm te geven. Het contact met het lichaam onttrekt de gespannen lading die het denken aan een ongewisse toekomst in zich draagt en herstelt het contact met het leven in het hier en nu. Contact met het lichaam is om nog een andere reden belangrijk. De Duitse filosoof Martin Heidegger schreef dat de meeste mensen in feite geen werkelijk contact hebben met hun lichaam omdat zij de realiteit van de sterfelijkheid ervan niet tot zich door laten dringen. Op massale schaal wordt de dood uit het bewustzijn gebannen. Volgens Heidegger echter is de mens pas werkelijk in zijn lichaam ‘geïncarneerd’ wanneer hij de sterfelijkheid ervan ten volle beseft. Pas dan is hij geworden wie hij werkelijk is, een ik-zelf. Voor hem was dit het sluitstuk van menselijke bewustwording en zelfverwerkelijking.

... om te worden wie je bent Toch blijkt deze zelfverwerkelijking verder te kunnen gaan. In interviews in het kader van mijn proefschrift vertelden patiënten uit eigen en zeer doorleefde ervaring van de schok van de sterfelijkheid, maar spraken ook van een onvermoede andere dimensie die zich voor hen opende. Deze dimensie ontsloot een perspectief dat voorbij de eindigheid reikte. Zo vertelt een vrouw van 54 jaar die borstkanker had: “Je gaat ervaren door het lichaamswerk dat er ook iets onvergankelijk is in je is. Het is het contact met een onzichtbare, niet zo tastbare, maar wel voelbare

wereld... Ik heb een andere dimensie in het leven erbij gekregen, die ik er daarvoor niet bij had, een meer spirituele dimensie”.

Een man met een ongeneeslijke longkanker vertelt van een ervaring die hij had tijdens een wandeling langs het strand van één van de Waddeneilanden: “Dan loop ik daar en dan zie ik die hele ruimte om me heen. Ik vind het moeilijk om dat fysiek te bepalen. Het is alsof de hemel open gaat en ik sta daar dan in die ruimte. Ik kan me daarmee verbonden voelen... Er is een enorme interactie.”

Alles wat in het leven goed, zinvol
en de moeite waard was
moet worden prijsgegeven

Meer dan een ik-zelf Dieper contact met het lichaam zoals het in al zijn vergankelijkheid is, is niet alleen een brug naar het ‘ik-zelf’ zoals Heidegger aangaf, maar kan ook een opening creëren naar een transcendente ruimte. Deze gaat voorbij het ‘ik-zelf’ dat op de doodsangst bevochten moest worden en voorbij de begrenzing van het lichaam zelf. Het lichaamswerk, waarmee deze patiënten bij het Taborhuis kennis maakten, ondersteunt het accepteren van het kwetsbare en gekwetste lichaam en helpt de angstige fixatie te doorbreken op het zieke of pijnlijke lichaamsdeel. In deze vorm van lichaamswerk is het belangrijk zich te ‘centreren’ in het ademend midden. Dit is een ruimte

die vóór het heiligbeen ligt en door Hetty Draaijer het kosmisch oog genoemd werd*. Zij had het bijzondere vermogen te schouwen hoe in deze ruimte, bij het juiste ademen, kosmische ‘goddelijke’ energieën zich verzamelen en het hele lichaam kunnen doorstralen tot in de ruimte er omheen. De oude kerkvaders in het Oosters-orthodox christendom noemden deze energieën de *energeiai theou*, de energieën die van de ‘godheid’ zelf uitstromen. Zij ervoeren deze als een innerlijk licht dat op een onverwacht moment in hen kon oplichten. Zij identificeerden dit met het licht dat van de Christus uitstraalde op het moment van zijn verheerlijking op de berg Tabor. In het orthodoxe Oosten wordt dit op de Taboriconen van de Transfiguratie afgebeeld als een lichtende mandorla om het lichaam van Jezus Christus. Dit licht straalt vanuit het exacte midden van zijn lichaam.

Intimior intimo meo Het contact met dit ‘kosmisch oog’ is in het lichaamswerk – van het vroegere *Taborhuis* en de huidige *Taborcirkels* – een beslissend en transformeerd moment. In de woorden van de kerkvader Augustinus (354-430) kan in deze ruimte de ervaring van het *intimior intimo meo* zich voordoen. Het is de ervaren aanwezigheid van het goddelijke of van God in een innerlijkste ruimte die voorbij het ‘ik-zelf’ reikt waar Heidegger over schrijft. Het gaat voorbij het ik-zelf dat vecht en worstelt met de realiteiten van leven en dood om zich daarin manhaftig staande te houden. Dit centreren in deze innerlijkste en middenste ruimte

binnen het eigen lichaam is in feite een ‘trans-centreren’, een dóór het midden van het lichaam heengaan. Het gaat ook dóór het ik-zelf van Heidegger heen en opent naar een wijdere, diepere, hogere transcendente ruimte.

Persoon worden in twee dimensies Het lichaamswerk van de Taborcirkels zet in het openen van dit lichaamsmidden een beweging naar binnen en naar buiten ingang, naar de ruimte van het meest intieme innerlijk en naar een lichtvolle ruimte om het lichaam heen. De in het orthodoxe Oosten algemeen bekende icoon *de Transfiguratie op de berg Tabor* biedt een opmerkelijke blauwdruk voor deze vorm van lichaamswerk. Wanneer een van de geïnterviewde patiënten zegt dat het is alsof zij in twee dimensies bestaat – een sterfelijke en een onsterfelijke, een eindige en een oneindige – klinkt hierin door wat sinds het concilie van Chalcedon van Jezus Christus werd gezegd, namelijk dat hij in twee ‘naturen’ bestaat: een eindige en een oneindige, een menselijke en een goddelijke. In de terminologie van dat concilie: hij is twee naturen in één persoon! In het Oosters-orthodox christendom wordt dit perspectief op de Christus onverbloemd geprojecteerd op iedere mens. Worden wie je bent, is ‘persoon’ worden.

De geïnterviewde patiënten laten zien wat dit inhoudt. Het betekent *incarneren* in een sterfelijk lichaam, *centreren* in het ‘ik-zelf’ en dit *transcenderen* naar een ruimte die wijder, groter en dieper is dan ooit gedacht. Uit mijn onderzoek blijkt dat een kleine groep patiënten een bijzondere vorm van eigentijdse geleefde spiritualiteit laat zien die geworteld is in een heel concrete levenssituatie en in het eigen lichaam. Zij zijn geen slachtoffers van het lot, maar wegbereiders naar een voor elk mens intrigerende kunst van leven en sterven.

* H. Draayer, *Meditatie, energie en bewustzijn – de innerlijke weg vanuit het kosmisch oog*, (Den Haag: Mirananda, 2001).

Symposium

Op 14 mei is er in Nijmegen een symposium voor breed publiek met als titel:

Ont-worden om te worden wie je bent

Informatie: www.williamyangfoundation.nl/symposium

De helende kracht van het schrijven

“Schrijf het allemaal maar eens op!” Dit is een advies dat vooral gegeven wordt wanneer je een grote crisis met intense emoties doormaakt. Het is vaak oprecht goed bedoeld, maar het is niet erg behulpzaam wanneer er geen handreiking bij wordt gegeven hoe je dit het beste kunt doen. Uit eigen ervaring kan Christine de Vries daarover meepraten. Ze ontwikkelde door de jaren heen verschillende vormen van schrijven.

De gedachte om over datgene te schrijven, dat zo pijnlijk is en waar je dag en nacht in je hoofd en hart mee bezig bent, is alles behalve aantrekkelijk. Voordat je het weet word je overspoeld door emoties of lukt het je gewoonweg niet om er aan te beginnen. Want laten we eerlijk zijn, waar moet je beginnen?

Dagboek als veilige haven Op een creatieve manier dagboekschrijven heeft me al een paar keer door een grote crisis heen geloodst. De eerste keer was na de plotselinge dood van mijn echtgenoot. De schok van zijn onverwachte dood deed mijn leven op zijn grondvesten schudden. Niets was meer hetzelfde en ik doolde door mijn leven zonder gevoel voor richting of bestemming. Gelukkig had ik in de jaren hieraan voorafgaand de weg van helend schrijven me eigen gemaakt. Ik wist hoe ik structuur en begrenzing kon inzetten en hoe ik mijn dagboek tot een veilige haven kon maken in tijden van grote onzekerheid en verandering. Woord voor woord ging ik op reis door het onbekende land van rouw. Het was een lange reis, die soms heel zwaar en af en toe verrassend ontroerend was. Met mijn pen in de hand vond ik mijn weg terug en kon ik thuiskomen bij mezelf.

De tweede keer was toen ik hoorde dat ik borstkanker had. Het schrijven heeft me toen keer op keer uit de toekomst in het hier en nu gebracht. Vooral tijdens de on-

derzoeken, het eindeloze wachten op de uitslagen, de vele behandelingen met alle ongemakken en bijwerkingen was ik bang voor wat de toekomst me zou brengen. Ik was verdwaald in een oneindige reeks scenario's die allemaal begonnen met de woorden “Wat als..., dan...” Door te schrijven over het hier en nu, over wat letterlijk voor me stond, of waar ik op dit moment dankbaar voor kon zijn, riep ik mezelf terug uit de angst naar het heden. Alleen in het hier en nu kan ik ontspannen, aanwezig zijn en helen.

Mozaïek-schrijven In deze door mij ontwikkelde schrijfmethode leer ik mensen om het schrijven te gebruiken als een middel om te groeien in bewustzijn en innerlijk ruimte te scheppen. Het gaat er niet om of je mooie teksten kunt schrijven, maar dat je schrijvend kunt onderzoeken wat er in jou en door jou gehoord en verwoord wil worden. Er wordt geen aandacht besteed aan spelling of grammatica, maar wel aan het scheppen van een veilige ruimte waar niet wordt geoordeeld over wat er wordt geschreven, want vooral dit oordelen doet onze adem stokken en onze groei belemmeren.

Christine de Vries

trainer en auteur

www.shodo.nl

DE PRAKTIJK

Helend schrijven bevat een duidelijke structuur én begrenzing. De structuur bestaat uit twee vaste elementen: een duidelijke focus waarover je schrijft en een vooraf bepaald aantal minuten schrijftijd of een hoeveelheid tekst (bijvoorbeeld 1 pagina of tien regels).

Je kunt schrijvend onderzoeken wat in jou en door jou gehoord en verwoord wil worden

Het is heel verrassend om te zien wat je met een duidelijke structuur en opdracht in slechts vijf tot tien minuten of op één pagina kunt beschrijven. Korte fragmenten zijn uitnodigend én bieden grote veiligheid. Ieder fragment brengt een klein stukje in kaart en is behulpzaam om te beseffen dat alles wat je schrijft een momentopname is! Nu denk je er zo over en voel je dit. Pas wanneer de fragmenten als een mozaïek worden samengevoegd ontstaat er een helder beeld van de situatie, dat in kleur en detail is weergegeven.

De kracht van benoemen Benoemen wat er gebeurt, bevat een grote helende kracht. Niet langer ontkennen of verbloemen, maar de dingen bij hun naam noemen is een belangrijke stap in het proces van veranderen en helen. Door 'het' woorden te geven, word je je bewust van je eigen aandeel en reactie en van de verantwoordelijkheid die daarbij hoort. Je wordt gaandeweg meer eigenaar van de situatie die je eerder nog leek te overkomen. Door korte teksten over de situatie te schrijven, maak je er op een veilige manier contact mee. Behalve de feiten zijn het ook de gedachten en gevoelens over de situatie die je als schrijver innerlijk in beweging brengen.

Niet nadenken Een ander belangrijk aspect van helend schrijven is dat je vertrouwt op het schrijfproces en er van tevoren niet over nadenkt. Veel mensen maken in hun hoofd eerst een lijstje waarover het moet gaan en vervolgens schrijven ze dat uit. Op die manier behouden ze de controle over het proces, maar tegelijkertijd verkleinen ze de kans om een nieuw perspectief te ontdekken en tot inzichten te komen. Om dit te voorkomen is het belangrijk om gedurende de afgesproken schrijftijd de pen in beweging te houden en door te schrijven, wat er ook gebeurt. Schrijven wordt zo een ontdekkingstocht waarin ook het onderbewuste een plaats krijgt en waar gebruik kan worden gemaakt van de intuïtieve kennis die we naast de rationele kennis allemaal bezitten maar lang niet altijd ruimte geven.

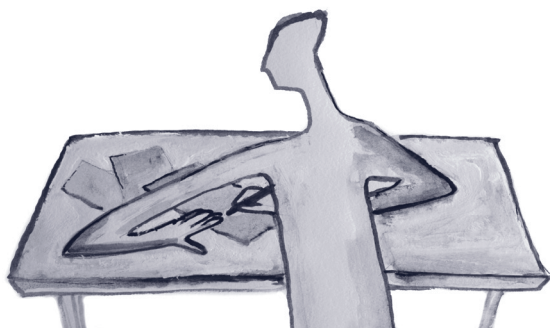
Hardop voorlezen De meeste mensen lezen na het schrijven hun eigen teksten niet hardop voor. En toch is het een heel belangrijke stap. Ik vergelijk het vaak met de ademhaling, die uit twee bewegingen bestaat: inademen én uitademen. Wanneer je veel meemaakt en verschillende indrukken opdoet, moet je ook het nodige naar buiten brengen om innerlijk in evenwicht te komen en te blijven. Balans en ruimte zijn nodig om nieuwe informatie te verwerken en te integreren, zodat je in de toekomst andere keuzes kunt maken, keuzes die beter bij je passen en die je ontwikkeling als mens ondersteunen. Door te schrijven breng jij jouw aan-dacht naar binnen. Door na het schrijven hardop je tekst voor te lezen, breng je die als het ware naar buiten. Zodra je de woorden hoort en proeft kun je ook op gevoelsniveau contact maken met wat je net zo snel en spontaan hebt geschreven, zonder er vooraf over na te denken.

> pagina 14

Mijn rol als begeleider Alleen in een vrije ruimte zonder vooropgesteld plan kan ik de ander werkelijk ontmoeten. Het enige dat ik kan doen is de ander uitnodigen om de situatie te verkennen en schrijvervaring op te doen. De schrijver kan betekenis geven aan de tekst en het schrijfproces. En alleen de schrijver kan zichzelf openen voor inspiratie. In mijn werk laat ik me steeds meer leiden door mijn eigen schrijvervaring en een groeiend vertrouwen in het mysterie dat ons allen draagt en inspireert. Ik durf me steeds meer toe te vertrouwen aan het niet-weten. Ik ben een gids met reiservaring, die ik naast het pad van de ander leg. Uiteindelijk maken we allemaal onze eigen reis, maar godzijdank hoeven we die reis niet alleen te maken.

Benoemen wat er gebeurt,
bevat een grote
helende kracht

Gelezen

Een boek uit de stapel

Een gebroken wereld heel maken

Verantwoordelijk
leven in tijden van crisis

Jonathan Sacks. Uitgave: Skadalon, 2016.
ISBN 9789492183347

Jonathan Sacks is emeritus opperrabbijn van Groot-Brittannië en lid van het Britse Hogerhuis.

Waarom schreef hij dit omvangrijke boek? Daar heeft hij verschillende redenen voor. We kampen met grote problemen: ongelijkheid, klimaatproblemen, de eenzijdige nadruk op het individu.

Een andere reden is dat religie in de wereld zo vaak uitsluitend geassocieerd wordt met geweld en conflicten. Hij meent ook dat het Engelse jodendom behoorlijk naar binnen gekeerd is geraakt en zich teveel afkeert van de wereld, terwijl onze eerste verantwoordelijkheid is: deze gebroken wereld heel maken.

Het is een boeiend boek, dat gemakkelijk leest omdat er zoveel prachtige voorbeelden in staan van 'helende' mensen: die in alle duisternis toch het licht niet lieten doven, die op kleine schaal actie voerden zonder zich af te vragen hoe nuttig dit was. Mensen die blijven vertrouwen in God, in zichzelf ondanks ziekte, oorlog en onderdrukking. Indrukwekkend beschrijft hij hoe de joden na de verwoesting van de tweede tempel één volk bleven met hun rijke traditie als gezamenlijk 'thuis'.

Het boek is helder opgebouwd. In het eerste deel wordt de sociale ethiek van het jodendom geschetst met kernbegrippen als gerechtigheid, barmhartigheid (samen *tsedeka*), en vriendelijkheid (*chesed*).

Vervolgens zet hij de theologie uiteen die de basis vormt voor deze ideeën. Zo brengt hij naar voren dat de vier eerste Genesisverhalen een verkenning zijn van het begrip verantwoordelijkheid. Bij Adam en Eva gaat het om persoonlijke verantwoordelijkheid, bij Kaïn en Abel speelt morele verantwoordelijkheid. Noach ontkent zijn collectieve verantwoordelijkheid en de bouwers van de toren van Babel denken dat ze aan niets en niemand verantwoording schuldig zijn.

Het derde deel gaat over 'Leven in verantwoordelijkheid'. Welke opdracht hebben wij mensen? In dit deel heb ik bij nogal wat passages uitroepetekens gezet. Hiervan een paar voorbeelden:

'Zin doet zich voor wanneer iets in ons antwoord geeft op iets buiten ons: niet wanneer wij kiezen, maar wanneer wij gekozen worden.' (blz. 261).

'In het jodendom gaat het niet om de waarheden die wij kennen, maar om de waarheden die wij leven.' (blz. 263).

'Als ik zou moeten samenvatten wat het geloof van ons vraagt om te zijn, zou ik zeggen: een helende aanwezigheid.' (blz. 295).

Toch hangt er voor mij een schaduw over dit boek heen. Sacks schetst een heel positief beeld van het jodendom met zijn ethiek, zijn wijsheid en met zijn tragische geschiedenis, waarbij mensen toch hun geloof behielden. En dan denk ik aan de staat Israël, die in

dit omvangrijke werk summier en slechts zijdelings aan bod komt en waar zoveel hardheid is en gebrokenheid, heb ik opgemerkt tijdens reizen in Israël/Palestina. Je wordt toch benieuwd hoe Sacks zich daartoe verhoudt.

Ik kom Jezus telkens tegen, als Sacks spreekt over een uitnodigende God, een God die de mensen vrijheid geeft en op hen vertrouwt

Na het lezen van dit boek weet ik veel meer over de kernthema's van het jodendom, over de waarde van de feesten en gedenkdagen, de kabbala, de kracht van de traditie in de eeuwen van verstrooiing.

De persoon van Jezus heeft daarbij geen plaats. Zijn naam valt niet één keer. Maar ik kom toch Jezus telkens tegen, als Sacks spreekt over een uitnodigende God, een God die de mensen vrijheid geeft en op hen vertrouwt. Ik kom Jezus tegen die zijn leerlingen geruststelt: ze mogen zaaien zonder resultaat voor ogen te hebben, ze mogen er zijn, ook met maar één talent. Hij staat meer op de schouders van zijn joodse traditie (zoals Sacks die beschrijft) dan ik ooit heb beseft. Dat is een bijzondere ontdekking.

Gedeelde gebrokenheid

Bij het lezen van de bijdragen over *Leven in een gebroken wereld* moest ik denken aan het zogenoemde *Isenheimer Altar* (1512-1515) van Matthias Grünewald, een kunstenaar van wie we overigens verder nauwelijks iets weten. Het is te zien in het Noord-Franse Colmar. Misschien is dat omdat de gebroken wereld waarvan sprake is, in de bijdragen zo vaak de wereld van ziekte en naderende dood is. Hoe dan ook, het Isenheimer Altar heeft iets weerbarstigs te zeggen over wat het is om religieus in een gebroken wereld te leven. Namelijk dat God ons niet alleen geneest, maar onze gebrokenheid deelt.

Verbonden met Gods Gezalfde

Dat het *Isenheimer Altar* een groots kunstwerk is, wordt nog niet zo lang erkend. Tegenwoordig geldt het echter als een exemplarische verbeelding van het lijden van de wereld en de mensheid. Het altaar, waarvan dankzij een gecompliceerde constructie de zichtbare voorstellingen kunnen wisselen, was oorspronkelijk bedoeld voor het Sint Antoniusklooster van de Reguliere Kanunniken van Sint Antonius in Isenheim. Zij hadden een hospice waar pestlijders verpleegd werden. Het grootste deel van het jaar was een gekruisigde Christus te zien, met builen en zweren bedekt en in doodstrijd verkrampd. De boodschap hiervan is dat het lijden van de zieken door Jezus, en in hem door God, gedeeld werd. Het bleef

lijden, maar zij droegen het niet alleen. Zij waren in hun lijden verbonden met Jezus, Gods Gezalfde, en zij met hem. Dat is de basis.

Op hoogtijdagen werd het *Isenheimer Altar* opengeklapt. Dan verscheen op het middenpaneel de geboorte van Christus. Op het linkerzijpaneel was de aankondiging van deze geboorte door de engel aan Maria te zien, en op het rechterzijpaneel de verrijzenis van Christus. Het zijn voorstellingen van hoop en perspectief, maar gericht op de situatie van

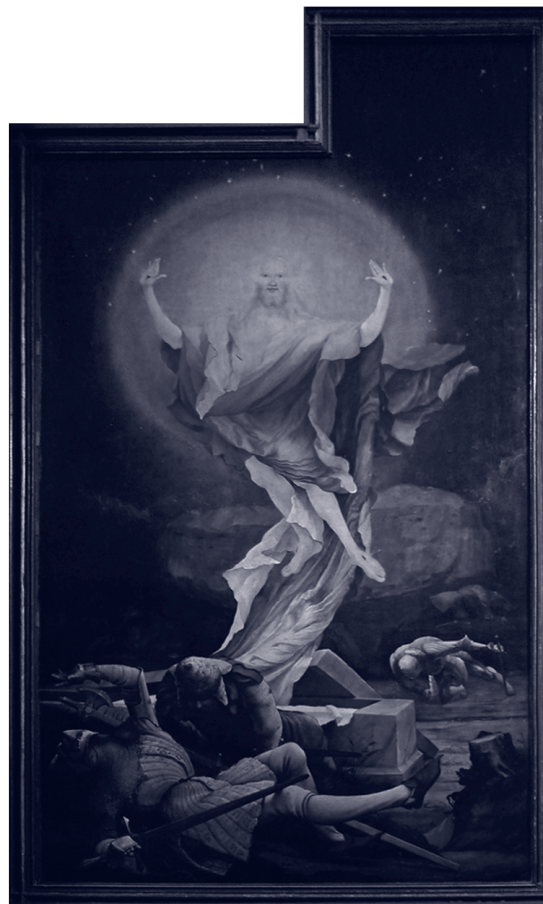
Erik Borgman

hoogleraar Publieke Theologie
Tilburg University
(foto Arjan Broers)

lijden en doodsangst. Ik concentreer mij nu even op de schildering van de verrijzenis. Hierop toont de verrijzende Christus de vier kruiswonden in zijn handen en zijn voeten en de wond van de lans die zijn zijde doorboorde. Ze zijn alle vijf voorzien van een klein lichtgevend aureool: het lijden wordt van nederlaag omgevormd tot overwinning. Zoals Grünewald de verrijzenis verbeeldt, staat Jezus bovendien niet alleen op uit de sarcofaag die zijn graf verbeeldt. Hij vaart direct ten hemel. Hierbij wordt Hij vergezeld door de opgaande zon, waarmee Hij in zijn gang naar de hemel lijkt samen te vallen.

De levenskracht in de pijn

Ik heb het gevoel dat in de artikelen te snel op het rechterzijpaneel wordt ingezoomd, te snel wordt gefocust op het mooie dat zichtbaar kan worden als gebruikelijke kaders noodgedwongen verdwijnen of op de levenskracht die zich toont in een kleinkind en in de ontroering die de geboorte ervan veroorzaakt. Dit zegt weinig of niets over hoe William Yang en Madeleine Timmermann hun pastoraat beoefenen maar uitsluitend over hun teksten. ‘Niet oplossen, maar uithouden’, zo vat Timmermann haar aanpak samen. Maar zij schrijft ook: ‘Altijd zigzag ik op een dubbel spoor: ruimte bieden voor verdriet en pijn én zoeken naar kracht of levensbronnen.’ Het *Isenheimer Altar* suggereert echter dat de kracht en de levensbron schuil gaat in het verdriet en de pijn. De liefde voor en de spankracht van het leven worden

Paneel van het *Isenheimer Altar* met de Herrijzenis van Christus.

Het *Isenheimer Altar*

suggereert dat

de kracht en
de levensbron
schuil gaat
in het verdriet
en de pijn

huilen, God uitschelden en uit de hemel bidden, schreeuwen dat Hij mij verlaten heeft. Tot in die wanhopige schreeuw worden mensen door God gedragen, dat is voor mij de boodschap

net zo goed zichtbaar in de ontroering van de vrouw die haar pasgeboren kleinkind vasthoudt, als in haar tranen als zij zich realiseert dat zij het niet zal zien opgroeien. Wat een prachtig idee om een video op te nemen terwijl zij een boekje voorleest als cadeau voor haar kleinkind, voor later. Maar haar kleinkind zal tijdens het voorlezen nooit bij haar op schoot zitten. Dat is en blijft een groot verlies. Voor beiden. Wat mij betreft is de ultieme troost dat ik gelovig gesproken zelf niet hoeft klaar te komen met mijn dood. Ik mag

als Marcus en Matteüs de stervende Jezus deze uitroep van de psalmist in de mond leggen (Matteüs 27,46; Marcus 15,34; vgl. Psalm 22,2). “Het is alsof de hemel open gaat en ik sta daar dan in die ruimte”, tekent William Yang uit de mond van een longkankerpatiënt op. Geweldig, als die genade je te deel valt en als je daar als pastor in mag delen en er misschien zelfs wel een rol in mag spelen. Maar ontroerd raakte ik van het verhaal van Daniel Berrigan (1921-2016) die vertelt hoe hij

> pagina 18

als vrijwilliger in een hospice regelmatig een kwartiertje naast Oscar probeert te gaan zitten, een aidspatiënt die niet meer kan spreken en waaraan zelfs niet te merken is of hij weet dat er iemand bij hem is. Want, zegt Berrigan in het holst van de aidscrisis van de jaren tachtig van de vorige eeuw, als God ons in deze crisis iets te zeggen heeft, dan is dat hoorbaar in het zwijgen van deze jongen.

Wonden laten spreken

Christine de Vries schrijft dat zij mensen wil helpen zo te schrijven dat zij 'benoemen wat er gebeurt', dat zij niet langer 'ontkennen of verbloemen, maar de dingen bij hun naam noemen'. Het belang om de realiteit ten volle onder

ogen te zien kan moeilijk overschat worden, wat mij betreft. Als er een weg vooruit is, dan is die te vinden in de situatie waarin wij verkeren, niet er buitenom. Als het uitzichtloos lijkt, dan zal het uitzicht zich in de uitzichtloosheid moeten openen. Tegelijkertijd schrijft De Vries dat 'benoemen wat er gebeurt' een belangrijke stap is in 'het proces van veranderen en helen'. Is dat zo? Is dat het doel? Moet je niet juist het verlangen om te veranderen en helen, en zelfs om geheeld te worden loslaten? Kan er niet alleen dan iets gebeuren dat helemaal niet op heling lijkt, maar er bij nader inzien toch op een onverwachte manier een aanzet toe blijkt te bieden. Je aandacht richten op de concrete omstandigheden, op wat letterlijk voor je staat, zoals De Vries het uitdrukt, en dat beschrijven, dat vraagt juist dat je datgene wat je wilt beschrijven centraal stelt en afziet van de vraag of je er iets aan hebt.

Volgens De Vries wordt je al schrijvend 'gaandeweg meer eigenaar van de situatie die je eerder nog leek te overkomen'. Mijn eigen ervaring is eerlijk gezegd het tegenovergestelde. Hoe meer ik mij – en ook ik doe dat vaak schrijvend – verdiep in wat er gebeurt rondom en in mij, hoe meer ik het gevoel heb dat ik deel ben van een constellatie waar ik maar beperkt invloed op heb. Ik ervaar juist dat op een bepaalde manier als heilzaam: ik ben geen eigenaar van de situatie en dus ook niet zonder meer schuldig aan wat er gebeurt. Wie ontdekt dat er veel is dat zij of hij niet

goed kan maken of zelfs maar een klein beetje verbeteren, krijgt zicht op wat wel mogelijk is en dat het van belang is op die mogelijkheid in te gaan. Niet omdat het helpt, maar omdat het goed is – en van daaruit zal het je op de een of andere manier blijken te helpen. *Raak de wonden aan*, met de titel van het meest recent in het Nederlands vertaalde boek van de Tsjechische theoloog, psycholoog en priester Tomáš Halík. Niet om ze te genezen, maar omdat ze iets te zeggen hebben dat ze alleen door de pijnlijke aanraking, ook werkelijk kunnen zeggen.

Ik bedoel het niet als voorbeeld om na te volgen. Christine de Vries maakt duidelijk dat het er bij het soort schrijven waartoe zij mensen probeert te brengen gaat om het schrijfproces zelf, niet om de tekst die er het resultaat van is. Maar wie een indruk wil krijgen wat het kan betekenen om door de pijn heen al schrijvend betekenis te laten opkomen, zou het werk van de Amerikaanse dichter Christian Wiman – na zijn *Mijn donkere afgrond* (2016) verscheen onlangs een nieuw boek van hem in Nederlandse vertaling: *Radicaal licht* – kunnen lezen.

Verbonden in de gebrokenheid

Anke Bisschops laat aan de hand van de omgang met het seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk zien wat er kan gebeuren. Het blijkt te kunnen gebeuren dat mensen die alle redenen lijken te hebben tot klacht en woede, ook de goede dingen zien en benoe-

Wie ontdekt dat er veel is dat zij of hij niet goed kan maken of zelfs maar een klein beetje verbeteren, krijgt zicht op wat wel mogelijk is en dat het van belang is op die mogelijkheid in te gaan

men die gedaan zijn door de religieuze congregatie waartoe degenen die hen misbruikten behoorden. Het blijkt te kunnen gebeuren dat een bestuurder van een congregatie zich niet laat verleiden om het onverdedigbare te verdedigen, maar eerlijk zijn verlegenheid en zijn eigen pijn uitspreekt, getuigt van zijn eigen schaamte en excuus aanbiedt voor wat nooit had mogen gebeuren. Het blijkt te kunnen gebeuren dat er zo ruimte ontstaat die niemand kan afdwingen of geven. In deze ruimte kan de gebrokenheid niet worden geheeld – die is er, dat valt niet meer te veranderen – maar kan de gebrokenheid van uiteenlopende kanten worden benoemd. Daarin kunnen de betrokkenen een nieuwe vorm van verbondenheid vinden. Te garanderen is het niet en er zijn ook andere ervaringen. Het is ook niet een kwestie van ‘eind goed, al goed’. Maar het is goed.

20 september 2019

Aankondiging landelijke bijeenkomst Beroepsgroep VPW

**Op vrijdag 20 september tussen 10:30 en 15 uur houden we onze jaarlijkse bijeenkomst voor alle leden en geïnteresseerden ergens in Utrecht.
Houd die datum vast vrij!**

In mei/juni komt er een extra dik nummer van VPWinfo.nl uit geheel gewijd aan de jonge generatie pastorale beroepskrachten. Interviews met 8 priesters en 8 pastorale werk(st)ers jonger dan 36 jaar vormen hiervoor de basis. Aan de brochure wordt gewerkt door Jos Moons, Jozef Wissink, Willien van Wieringen, Laura de Vries, Rutger van Breemen, Mirjam Dirkx en Jan Franken.

Op 20 september willen we naar aanleiding van bovenstaand nummer het inhoudelijke gesprek met elkaar voeren. Het programma volgt later.

Nieuws uit de VPW-en

■ VPW Breda

• • • Met enig nostalgisch gevoel gaat de VPW-Breda zijn edities van de periodiek beëindigen. In mei komt de laatste editie uit. We maken er een dubbel-nummer van onder de titel *Terugkijken om vooruit te zien*. Hoe lang het blad bestaan heeft weet ik niet, want ik werd 'pas' lid van de VPW in 1991 op de eerste dag van mijn aanstelling als pastoraal werker en toen bestond het blad al. De periodiek zal vanaf het nieuwe werkjaar opgaan in de digitale Nieuwsbrief die vier keer per jaar zal worden uitgebracht. In de recente Nieuwsbrief van maart 2019 werden we opgeroepen om de vaardigheid van het loslaten te leren. Daar krijgen we dan nu een gelegenheid voor.

• • • Op 16 mei a.s. houden we onze voorjaarsbijeenkomst in Sprundel. We zijn blij dat Jan Franken met ons komt praten over de inzet in de gesprekken over de arbeidsvoorwaarden. Daarnaast zal hij ons bijpraten over alles wat met het CNV *Connectief* te maken heeft. Er zullen nog een paar zaken moeten worden gladgestreken, zoals een soepele communicatie omtrent de ledenadministratie.

• • • Nu de VPW-Breda geen band meer heeft met de bisschop van Breda, een direct gevolg van de fusie met het CNV, staan onze gegevens ook niet meer in de naamlijst die het bisdom uitgeeft. Maar dat boekje werd ook al met ons erbij elk jaar dunner. Het fusieproces van paro-

chies is in volle gang en met name Roosendaal zal daar in de komende maanden mee te maken krijgen: er blijft daar één kerk open. We wachten in spanning af.

| Frans M. Vermeulen

■ VPW Limburg

• • • De afgelopen maanden hebben de onderdelen Den Bosch en Roermond een gemeenschappelijke treffen voorbereid als vervolg op hun eerste gezamenlijke studiedag eind 2017 over de toekomst van het pastoraat. Het eerste treffen destijds was een verkenning vanuit de praktijk, op welke wijze pastoraat in de samenleving present is. Onder het motto '*de toekomst ligt op straat*' werden de kaders afgetast onder welke voorwaarden pastoraat juist daar ter plekke aanwezig kan (en moet) zijn. Daarover is ook in dit verband al eerder bericht.

• • • Inzoomen op dat gezichtsveld en scherper in beeld krijgen van handelingsperspectieven, was feitelijk de rode draad welke het gezelschap op 21 februari meekreeg. Aan de hand van twee praktijkvoorbeelden werd de beweging gemaakt hoe kerk in het Witte Vrouwenveld in een stedelijk (achterstands-) gebied (Maastricht / pastor Matti Jeuken) sterk naar buiten toe beweegt en zich maatschappelijk engageert. En aan de andere kant hoe een maatschappelijk project over '*naoberschap*' (nabuuerschap) in een grote wijk van een dorp (Horst / project-

leider Karin van der Plas, *Naoberschap Nederland*) aansluiting zoekt bij partners o.a. richting de diaconale inzet van de plaatselijke parochiegemeenschap. Henk Meeuws was uitgenodigd om beide bewegingen te bezien in het licht van diaconaal handelen. Oftewel: Eredienst op straat! Hoe is de gemeenschap van mensen present en zichtbaar uitgangspunt van jouw handelingsperspectief terwijl er in diezelfde praxis sprake is van tradities en vaste gewoonten? In dat licht dachten groepjes aan 'droomtafels' na over de vraag: 'waar droom je van als morgen jouw agenda leeg zou zijn?' Die 'vermaatschappelijking' van kerk en theologie aan de ene kant, en samenleving en zinzoeken aan de andere kant, bracht Meeuws in een persoonlijke bijdrage tot een snijpunt. Waar het er om spant engagement als opdracht te leren verstaan, terwijl de kerk tegelijk ook een vrijplaats en (bestaand) beeld is van een groter verhaal van mensen (dat toenemend niet meer zo wordt herkend). Het gezelschap van een kleine dertig personen blikt terug op een verdiepende studiedag die weer een vervolg zal krijgen.

• • • Op woensdag 8 mei wordt verder een studiemiddag met Herman van Rens georganiseerd. Het thema staat in het teken van de nationale bevrijding. De inleiding richt zich allereerst op het ontstaan en de voorwaarden van de Shoah, het anti-judaïsme binnen de Europese cultuur en de christelijke invloed daarop.

In het tweede gedeelte richt de inleider zich op de (kerkelijke) inzet binnen Limburg om hulp te bieden aan bedreigde burgers. De middag wordt georganiseerd bij de *Blauwe Zusters* (klooster Steyl / SVD). Opgave voor 1 mei a.s. zoals gewoonlijk bij *Stichting 't Groenewold* (077-3546689).

| Piet Linders

■ VPW Groningen-Leeuwarden

• • • Op 12 maart hebben we een ALV gehad waarbij Jan Franken tekst en uitleg heeft gegeven vanuit de LKR. Het ging met name over de eindejaarsuitkering en duurzame inzetbaarheid.

De aanwezigen pleiten ervoor dat de verantwoordelijkheid voor de begeleiding naar ander werk door omscholing als een verantwoordelijkheid van het bisdom wordt gezien en niet wordt doorgeschoven naar de parochiebesturen. Hier zou de LKR op kunnen inzetten, meer nog dan op het thema van de eindejaarsuitkering waar al vele jaren geen resultaat wordt geboekt.

Bij duurzame inzetbaarheid valt ook te denken aan 'omscholing' binnen het bestaande werk door bijvoorbeeld minder uren te maken en/of een ander takenpakket zodat je met plezier naar je pensioen kunt toewerken, aldus de aanwezige pastorale werk(st)ers.

Jan Franken attendeert ons er ook op dat we niet moeten schromen contact met hem op te nemen als dat nodig is, wanneer er vragen zijn over rechtspositionele aangelegenheden.

• • • Koos Tolboom en Lysbeth Minne-
ma houden vervolgens een mooie en per-

soonlijke inleiding over de vraag wat de krimp in de kerk met hen doet. We gaan in op de vraag hoe om te gaan met de drastische afname van het zogeheten traditionele pastoraat. Ontstaat hierdoor ruimte en tijd voor nieuwe initiatieven in de dagelijkse pastorale praktijk of valt dit tegen?

Een interessant thema dat een boeiend gesprek opleverde en maar weer eens aantoonde hoe belangrijk het is om ervaringen uit te wisselen met elkaar.

• • • In het huishoudelijk deel van de vergadering bespraken we diverse onderwerpen die we ter sprake willen brengen in het jaarlijkse protocollair gesprek met de staf van het bisdom.

| Wiebe Mulder

■ VPW Rotterdam

• • • Ronde langs pastorale werkvelden In de ronde langs pastorale werkvelden willen we als VPW Rotterdam collega's van nabij leren kennen. Wat drijft hen, waardoor worden ze geïnspireerd, waar lopen ze tegen aan en hoe verandert de pastorale context.

Zo zijn we op bezoek geweest in het dententiecentrum en het ziekenhuis. De geplande bijeenkomst om te praten over ontwikkelingen in de landbouw kon helaas niet doorgaan vanwege een te klein aantal deelnemers. Maar in het voorjaar

gaan we dit bezoek opnieuw plannen in samenspraak met het bisdom Rotterdam.

• • • Daarnaast zijn we bezig geweest met het gesprek over de arbeidsvoorwaarden. In het voorjaar willen we alle collega's hierover raadplegen.

| Ton Halin

■ VPW Utrecht

• • • Op 27 maart was de jaarbijeenkomst van de VPWU. 2018 was het jaar van de fusie met het CNV. Daarnaast besprak de bestuurscommissie met de bisdomstaf de nieuwe benoemingenprocedure en het gebruik van de term 'Pastor'. Penningmeester Auke Poppen en voorzitter Wies Sarot namen onder dankzegging afscheid. Marion Korenromp wordt voorzitter. Daarnaast wordt Maroesjka Slegers lid. Er is een vacature voor één ander lid.

• • • De aanwezigen liepen niet meteen warm voor voor een nieuw boek over pastoraal werkers. Wel zouden bijdragen uit
> pagina 22

het vpwinfo-blad gebundeld kunnen worden.

• • • Verder gaat de VPW contact opnemen met de Fontys om te verkennen of er passend onderwijs te ontwikkelen is op weg naar nieuw werk voor de jongere pastores.

• • • Henk Brussel verkende onze positie in de kerk met de metafoor van de trein. Het leverde openhartige verhalen op.

• • • Tenslotte spraken we over het gestrande overleg met de *IKORA Duurzame inzetbaarheid* en de eindejaarsuitkering zijn de twee belangrijke onderwerpen. De vergadering gaf de vertegenwoordigers mee zich op het eerste te concentreren.

| Marion Korenromp

■ VPW Haarlem-Amsterdam

• • • Afgelopen 20 november was weer de jaarlijkse bijeenkomst *Babbelonië*, (inmiddels de 9e!) een dag van ontmoeting, inspiratie en altijd een spreker. Het is fijn dat dat dit vaak ingevuld kan worden door een van de leden. Dit keer kwam collega Toos Beentjes vertellen over haar pastorale werk eertijds in de sloppenwijken van Chili en onder de Spaanstalige migranten in Amsterdam. Zij vertelde boeiend en authentiek over haar werk en de invloed en betekenis

van de bevrijdingstheologie. Ook kreeg bisschop Oscar Romera aandacht, wiens heiligverklaring op 14 oktober jl. plaatsvond. In de korte gebedsviering waren teksten en gebeden van zijn hand evenals Spaanstalige gezangen uit Zuid-Amerika.

Een mooi moment aan het begin van de Babbeloniëdagen is altijd het gedenken van de overleden leden: een warm moment. Helaas neemt het aantal leden dat de Babbeloniëdagen bezoekt enigszins af. Jammer, want het is gezellig, collegiaal en sterkt iedere keer weer met betrokken collega's met aandacht voor elkaar, een goed verzorgde lunch en fijne gesprekken. De volgende *Babbelonië* zal plaatsvinden op dinsdag 12 november.

• • • De *Werkgroep Inspiratiedag* is na de succesvol verlopen dag in Heiloo op 13 oktober jl. al weer aan de slag met het nadenken over een thema, spreker, werkwinkels en dergelijke. In ieder geval mag in de agenda al de datum van zaterdag 12 oktober aanstaande ingevuld worden. Het belooft weer een inspirerend en boeiende dag te worden voor vrijwilligers, pastores en bestuursleden. En uiteraard weer in de gastvrije Willibrorduskerk in Heiloo.

| Kiki Kint

Museum voor Religieuze Kunst in Uden

Ons land kent de 'Bijbelbelt'. Minder bekend is de 'klooster-bedevaardbelt' in het noordoosten van de provincie Noord-Brabant: het voormalige vrije gebied van Ravenstein, een zelfstandig staatje waar de openbare beleving van de katholieke eredienst na de *Vrede van Munster (1648)* is toegestaan. In deze streek ligt het *Museum voor Religieuze Kunst (MRK)* gevestigd in het complex van de *Birgittijnse Abdij Maria Refugie*.

In 1713 zijn de zusters noodgedwongen vanuit Koudewater bij Rosmalen naar Uden verhuisd. De abdij wordt nog steeds bewoond door volgelingen van de *H. Birgitta van Zweden*, moeder van acht kinderen, mystica en ordestichter. Met haar bijgebouwen vormt de abdij een gaaf voorbeeld van kloosterbouw uit het begin van de 18e eeuw. Dit vormt het historisch decor van een bijzonder museum: het MRK Uden.

Ode aan de meester

Eenmaal ter plekke zie ik het imposante abdijcomplex al van verre liggen achter een hoge muur. Via de bijzondere kruidentuin in winterrust ga ik het museum binnen, dat de laatste jaren helemaal is vernieuwd. Door glazen schuifdeuren

sta ik direct in een ruime, stemmige zaal en zie een reeks prachtige houten beelden van heiligen, alleenstaand of in groepjes. Met hun eigen attributen kijken ze me aan: ingetogen, frontaal, met geloken ogen, spitse neuzen, getuitede mondjes en wespentailles. Hun schepper heet *de meester van Koudewater*. Deze anonieme beeldsnijder maakte ze in de tweede helft van de

15e eeuw. De zusters wonen dan nog in het klooster *Mariënwater* op het landgoed *Koudewater* bij Den Bosch. Een fraaie deur met moderne, gegoten bronzen deurpanelen (1992) die momenten uit het leven van de *H. Birgitta van Zweden* verbeelden geeft toegang tot

het gedeelte van het gebouw waar de laatste hand wordt gelegd aan de uitstalling van de collectie.

Nieuwe accenten

Het museum is in 1973 opgericht. Aanvankelijk bestaat de collectie vooral uit werken en voorwerpen vanuit kerken en kloosters. Later komen daar heiligenbeelden, bidprentjes en gebedenboeken van particulieren bij en vanaf de jaren '80 richt het museum

zich ook op iconencollecties en de verwerving van hedendaagse religieuze kunst. Dat laatste is opmerkelijk, omdat religie in liberale kunstkringen verdacht en ongewenst is. Een kunstenaar die zich met dit onderwerp inlaat wordt snel gestigmatiseerd. Toch is hedendaagse kunst voor mensen

van grote waarde. In confrontatie met oudere werken krijgen onderwerpen als piëta en doornenkroon nieuwe betekenis.

Via een brede trap beland ik in een grote ondergrondse ruimte. Mijn oog valt direct op de kerstboom-stal, een kunstwerk van Guido Geelen en Piet Hein Eek. Ze willen kerststal en -boom in één concept onderbrengen: Een boom van metalen staken, waaraan – op hun kop – 20 grote glas geblazen kerstfiguren hangen voorzien van een zilverlaagje. Dat laagje verwijst naar het uit de volkskunst stammende armeluizilver. Van Marc Mulders zie ik een gezandstraalde zeefdruk op glas in prachtige kleuren met als titel *Pauw-Opstanding*. De vogel die ieder jaar weer zijn veren verliest en ze in de lente weer opnieuw terugkrijgt, is hier een teken van onsterfelijkheid, van Christus' opstanding. Dit in navolging van *Augustinus*. Tot slot kom ik terecht in de schatkamer. Staande voor wand-

spiegels lichten daar rijk versierde kelen, monstransen en kleine kostbare voorwerpen op en krijg ik een kijkje in het museumdepot.

Feest!

Voor kinderen, jonge mensen en andere belangstellenden is er een prachtige werkruimte waar je niet alleen creatief kunt werken, maar ook langs de wanden een gang door het jaar kunt maken langs hoogtepunten in verschillende tradities (jodendom, christendom, islam, hindoeïsme, boeddhisme, ...) met daarbij een interactief programma. Als ik aan een medewerker van het museum vraag waarom juist dit museum interessant is voor parochiepastores vertelt ze over het educatieve programma voor leerlingen van het basisonderwijs en vervolgopleidingen. Zelfs de bus ernaartoe wordt gesubsidieerd!

Meer informatie:

museumvoorreligieuzekunst.nl/educatie

#Doeslief!

Mijn kinderen zuchten dagelijks. Dat heb je met pubers die heel lang genieten van hun pubertijd. Zuchten doen ze als ik *wel* het plastic sorteer, het oud papier netjes in de papierbak pleur en echt geloof dat ze van oud Rotterdams brood biogas kunnen maken.

Mijn kinderen zuchten dagelijks. Zeker als ik roep dat ik het allemaal niet voor mezelf doe, maar voor hullie! Ik zal wel droge voeten houden. Maak je daar maar geen zorgen over.

Er wordt wat afgezucht, ook door mij, als er weer een busje voor komt rijden met weer een pakketje van een of andere internet shop voor een of ander kind (en af en toe voor mij....). Resultaat: drie papier containers voor de familie Lijesen! En papa houdt wel de ophaaldag in de gaten.

Bouwen aan de stad

Rob Lijesen

Het milieu gaat mij aan het hart en omdat ik ook nog eens genetisch belast ben met een koopmansgeest, handel ik tussen de bedrijven door ook nog op *Marktplaats*. Wat enigszins een grijpstuiver kan opbrengen zet ik er op. Zo ook het setje schroevendraaiers voor de prijs van 10 Euro. Bieden mag! Weken lang kreeg ik geen enkele reactie, totdat 'Jaap' zich midden in een winternacht meldde met een bod van 5 euro eindigend met: 'Vriendelijke groet, Jaap.' Maar Jaap is een beetje van het ongeduldige type. Nog voor de zon op is meldt Jaap zich opnieuw, nu met een vraagteken. Jaap is niet zo van het communiceren. Nog geen seconde nadat ik zijn bod heb geaccepteerd wil hij meteen langskomen. Jaap houdt van afhandelen. Zijn voorgestelde tijdstip komt mij niet uit, dus stel ik een later tijdstip voor.... Dan gaat Jaap helemaal los! Of ik ff naar de Blaak wil komen, dan koopt ie dat knkr ding. Of ik een Mattie wil met m'n bla bla bla.

Jaap haalt het slechtste in mij naar boven, mijn duistere kant. In onvervalst Haagsch geef ik hem van onderuit de zak! Alles wat ik op straat heb gehoord, geleerd en gezien, gebruik ik. Nog net voordat ik op 'send' druk, valt mijn oog op het parochieblad van een jaargenoot. Ze schrijft milde woorden: *On n'ouvre pas la bouche que pour dire de gentilles choses!* 'Je mag alleen maar je mond open doen om aardige dingen te zeggen'.

Omdat ik voor vriend Jaap op dat moment geen enkel aardig woord kan verzinnen verwijder ik mijn Haagsche tirade en laat hem in zijn sop gaarkoken. Die middag ben ik toch wel een beetje onrustig. Ik had Japie mijn adres al gegeven...

On n'ouvre pas la bouche que pour dire de gentilles choses! Dankzij Jaap en mijn jaargenootje uit de Diaspora, heeft mijn veertigdagentijd een verrassende invulling gekregen: alleen maar aardige dingen zeggen.....

Intussen gaat de bel. Geen van de kinderen doet open. Weer zo'n busje voor de deur. Drie pakketjes dit keer! God hoort me brommen, maar net op tijd denk ik aan mijn voornemen: *On n'ouvre pas la bouche que pour dire de gentilles choses!*